

Krievijas Ziemeļrietumu armijas sabrukuma sekas 1919.–1920. gadā: Latvijas konteksts¹

Collapse of Russian Northwestern Army and its Consequences in 1919–1920: Context of Latvia

Andrejs Gusačenko, Mg. hist.

Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta zinātniskais asistents

Kalpaka bulvāris 4, Rīga, LV-1050

E-pasts: andrejs.gusacenko@lu.lv

Pirmā pasaules kara noslēdzošā fāze Baltijas reģionā cieši sakļāvās ar vairākiem militāri politiskajiem faktoriem, no kuriem svarīgākie bija jaundibināto valstu neatkarības kari un dažādas Krievijas pilsoņu kara izpausmes. Šo faktoru mijiedarbība 1918.–1920. gadā kļuva par noteicošiem iekšējās un ārējās politikas virzītājspēkiem. Lai gan Krievijas pilsoņu kara faktoram reģionā bija sekundāra loma, atsevišķos posmos šo pretboļševistisko spēku darbībai bija būtiska nozīme Latvijas un Igaunijas militāri politiskajos procesos. Svarīgākais reģionālais krievu militārais karaspēks, kas dažādu iemeslu dēļ atradās Igaunijas un daļēji Latvijas teritorijā, bija Krievijas Ziemeļrietumu armija un ar to saistītie formējumi. Neveiksmīgas karadarbības dēļ karaspēkam sabrūkot, radītās sekas atsevišķos posmos kļuva par iemeslu humanitārai katastrofai Igaunijā. Vienlaicīgi armijas degradācija kopā ar drūmu situāciju sociālajā un ekonomiskajā jomā iniciēja emigrācijas un repatriācijas vilni, kas būtiski ietekmēja militāri politiskos procesus ne tikai Igaunijā un Latvijā, bet arī Baltijas reģionā. Raksta mērķis ir sniegt īsu ieskatu par Krievijas Ziemeļrietumu armijas sabrukuma radītajām sekām un to iespaidu Latvijā reģionālā kontekstā. Publikācijas pamatā ir Latvijas Valsts arhīva dokumenti, organizāciju publikācijas, attiecīgā laika posma periodika, notikumu aculiecinieku atmiņas, kā arī Latvijas un ārzemju zinātniskā literatūra.

Atslēgvārdi: Krievijas Ziemeļrietumu armija, Krievijas pilsoņu karš, pretboļševistiskā kustība, Latvijas Neatkarības karš, krievu emigrācija.

The final stage of the World War I in the Baltic region was closely connected with numerous military-political factors, among which the Wars of Independence of the newly formed states, as well as different manifestations of the Civil War in Russia were the most essential. The correlation

of these factors in 1918–1920 became a crucial impetus for the international and foreign policy. Even though the factors of the Civil War in Russia were of secondary concern in the region, during particular periods, these activities of the Anti-Bolshevik forces played an essential role in the military-political processes in Latvia and Estonia. The most significant regional Russian military force, which, due to various reasons, was located on the territories of Estonia and, partially, Latvia, was the Russian Northwestern Army, as well as its subordinate detachments. Due to unsuccessful military operations, this force became dissipated, thereby bringing about a chain of events, which later became the reason of a humanitarian crisis in Estonia. Simultaneous influence of such factors as degradation of the army, alongside with a grave situation in social and economic fields, initiated waves of emigration and repatriation, which, in their turn, influenced military-political processes, not only in Estonia and Latvia, but also in the whole Baltic region. The aim of the article is to provide a short overview of the consequences resulting from the collapse of the Russian Northwestern Army, as well as their impact on Latvia in regional context. The publication is based on the documents from the Latvian State Archive, publications by different organizations, periodicals of the relevant period, memories of the witnesses of the events, as well as Latvian and foreign scientific literature.

Keywords: Russian Northwestern Army, Russian Civil War, Anti-Bolshevik movement, Latvian War of Independence, Russian émigrés.

1919. gadā Baltijas jūras reģionā krus-tojās vairāki militāri politiski virzītājspēki un jaundibināto valstu neatkarības karu notikumi savijās ar procesiem Pirmā pasaules kara izskaņā un Krievijas pilsoņu kara elementiem. Par ievērojamāko krievu pretboļševiku (t. s. “balto”) karaspēku reģionā minētajā

laika posmā kļuva Krievijas Ziemeļrietumu armija, kas darbojās Igaunijas un daļēji Latvijas teritorijā.² Lai gan Latvijas Neatkarības karā Ziemeļrietumu armijas faktoram bija primārā loma, sadarbība ar karaspēka virspavēlniecību un ar to saistītiem spēkiem turpinājās praktiski visā Neatkarības kara laikā. Tomēr atšķirībā no citiem pretboļševistiskajiem formējumiem Ziemeļrietumu armijai piemita vairākas īpatnības, kas atspoguļojās 1919.–1920. gadā, kad arī Latvijā norisinājās armijas sabrukuma, likvidācijas un pēcsabrukuma procesi.

Ziemeļrietumu armijas sekundārais stāvoklis Krievijas pilsoņu karā, tās salīdzinošais mazskaitlīgums un sabrukums, kas notika galvenā militārā virzītājspēka, Dienvidkrievijas bruņoto spēku, atkāpšanās aizsegā, kļuva par iemesliem salīdzinoši nelielam armijas vēsturei veltīto publikāciju skaitam – gan starpkaru laikā, krievu emigrantu vidū, gan arī pēc PSRS sabrukuma. Tomēr pēdējo 20 gadu laikā Krievijas un citu valstu vēsturnieki par šo tēmu sagatavojuši vairākus rakstus un citas publikācijas, kas ļauj šo jautājumu aplūkot no dažādiem retrospektīviem skatpunktiem. Ņemot vērā Ziemeļrietumu armijas sekundāro stāvokli Latvijas Neatkarības karā, Latvijas historiogrāfijas naratīvā šai problemātikai veltīts samērā maz publikāciju, te var minēt vēsturnieku Ērika Jēkabsona un Lazara Fleišmana (*Lazar Fleishman*) publikācijas³ un Andreja Gusačenko rakstus,⁴ atsevišķas reģionālu notikumu epizodes saistībā ar Krievijas Ziemeļrietumu armiju militāri politiskajā jomā ir aplūkotas Aivara Strangasa publikācijās,⁵ Jura Ciganova un citu vēsturnieku pētījumos.⁶ Lidz šim Latvijas un starptautiskajā historiogrāfijā nav veltīta uzmanība tam, kādas sekas Krievijas Ziemeļrietumu armijas sabrukums atstājis Latvijas sociālajā un militāri politiskajā kontekstā, – tas paver iespēju aizpildīt šos baltos plankumus historiogrāfijā.⁷

Krievijas Ziemeļrietumu armija

1918. gada oktobrī vācu okupācijas karaspēka aizbildniecībā sākās Pleskavas atsevišķā brīvprātīgo korpusa veidošana, tā norisinājās Krievijā, Igaunijā un Latvijā, lai radītu armiju, kas spētu ieņemt noteicošo lomu padomju diktatūras gāšanā un Krievijā izveidotu Vācijai labvēlīgu, vēlams, monarhisku, valdību.⁸ Tomēr īsā laikā šo ieceri padarīja neiespējamu revolūcija Vācijā, padomju valdības Brestļitovskas miera denonsācija un Strādnieku un zemnieku sarkanās armijas (turpmāk – SZSA) t. s. “revolūcijas eksports” ar ofensīvu jaundibinātajās Baltijas valstīs. Līdz ar to nesiformētais, aptuveni 3,5 tūkstošus zobenu un durkļu lielais karaspēks bija pamests likteņa varā un atkāpās Igaunijā un daļēji Latvijā.⁹ 1918. gada 6. decembrī karaspēks pārgāja Igaunijas armijas virspavēlnieka Johana Laidonera (*Johan Laidoner*) operatīvajā pakļautībā un tika pārformēts par Igaunijas armijas Atsevišķo ziemeļu korpusu. Pleskavas korpusa formējumi bija izveidoti arī Latvijā – 1918. gada novembrī pulkvedis Mihails Afanasjevs (*Mihail Afanas'ev*) Rēzeknē dibināja partizānu nodaļu, savukārt 1919. gada 15. janvārī Liepājā bija izveidota Liepājas brīvprātīgo strēlnieku vienība (plašāk pazīstama kā Livena vienība), tās vadībā stājās rotmistrs kņazs Anatols Līvens (*Anatol Leonid Liven*).¹⁰

Lai gan Atsevišķā ziemeļu korpusa un igauņu karaspēka savstarpējās attiecības epizodiski ietekmēja dažādas politiskās domstarpības, tomēr lielā mērā tas netraucēja kopējai karadarbībai 1919. gada pirmajā pusē, reģionā gūstot uzvaru pār SZSA. Maijā sākās Ziemeļu korpusa ofensīva, lai iekarotu Petrogradu, – korpuss izvirzījās ārpus Igaunijas teritorijas, un karaspēku pārformēja par Ziemeļu armiju, 1. jūlijā tas tika atkārtoti pārveidots un pārdēvēts par Ziemeļrietumu armiju (turpmāk – ZRA).

Arī Liepājas brīvprātīgo strēlnieku vienība bija dibināta kā autonomas formējums ar politisku pakļautību Ziemeļu korpusa pavēlniecībai, taču faktiski Baltijas landesvēra (*Baltische Landeswehr*) operatīvajā pakļautībā. Vienība piedalījās Latvijas Neatkarības karā Kurzemes atbrīvošanas operācijā, pavasarī bija būtiski papildināta, organizējot brīvprātīgo vervēšanu karagūstekņu nometnēs Vācijā un Polijā. Jūnijā vienība bija pārveidota par ZRA Rietumu korpusu un jūlijā aptuveni 3,1 tūkstoša cilvēku sastāvā devās uz Narvu, kur apvienojās ar ZRA.¹¹

Lai gan ZRA daļas uzsāka veiksmīgu ofensīvu maijā, līdz septembrim neizdevās sasniegt stratēģiskos mērķus, un rezultātā tās zaudēja daļu iekarojumu. Rudenī armija tika papildināta un reorganizēta, oktobrī veidojot 20 tūkstošu cilvēku karaspēku. 1. oktobrī ZRA vadībā stājās ģenerālis Nikolajs Judeņičs (*Nikolaj Judenich*), kura vadībā tika uzsākts otrs karagājiens uz Petrogradu, un 20. oktobrī karaspēks nonāca tās piepilsētā. Objektīvu un subjektīvu iemeslu dēļ SZSA izdevās pārņemt ofensīvu, piespiežot ZRA atkāpties, un novembrī SZSA nonāca Igaunijā.

Situācija 1919. gada nogalē

Ofensīva pret Petrogradu norisinājās vienlaicīgi ar ģenerālleitnanta Antona Deņikina (*Anton Denikin*) vadīto armiju grupu, Dienvidkrievijas bruņoto spēku uzbrukumu Maskavai, un ZRA karagājiens iznākums, būdams sekundārās karadarbības teātris, bija tieši atkarīgs no Maskavas kampaņas rezultāta. Neraugoties uz sākotnējiem panākumiem, arī A. Deņikina karagājiens cieta neveiksmi, un tas būtiski ietekmēja kopējo situāciju Krievijas pilsoņu karā, svaru kausiem nosliecoties Padomju Krievijas pusē.

A. Deņikina un Polijas armijas militārie panākumi 1919. gada vasarā un rudenī būtiski apdraudēja boļševiku pozīcijas, līdz ar

to padomju valdība meklēja iespējas maksimāli izolēt galvenos ienaidniekus no pretboļševistiskajiem spēkiem, ko Rietumu reģionos veidoja jaunas neatkarīgas valstis, joprojām atradāmās karastāvoklī ar Padomju Krieviju. Līdz ar to vairāk nekā 78 tūkstošu cilvēku lielās Igaunijas armijas neitralizēšana bija svarīgs solis Petrogradas operācijas kontekstā, it īpaši pēc tam, kad boļševiku rīcībā nonāca informācija par ZRA un Igaunijas armijas rudens karagājiena sagatavošanas darbiem. Tādējādi jau 31. augustā Igaunijas valdībai bija nosūtīts miera piedāvājums, ko pārējās Baltijas valstis un Somija saņēma tikai septembra vidū.¹² Atšķirībā no nominālā Viskrievijas pavēlnieka admirāļa Aleksandra Kolčaka (*Aleksandr Kolchak*) boļševiki bija gatavi nevilcinoties atzīt Igaunijas neatkarību – tas bija ietekmīgs arguments ieilgušajā un igauņu pusei tobrīd bezjēdzīgajā karā. Līdz ar to, lai gan rudenī miera līgumus nenoslēdza neviena no Baltijas valstīm, Igaunijas sabiedrība par mieru iestājās visaktīvāk.¹³ Proporcioniāli tam auga negatīva attieksme pret Igaunijas sadarbību ar ZRA, un to vēl palielināja boļševiku propaganda, kas uzstājīgi pasvītvoja: vajājot ZRA, Sarkanā armija nekavēsies iebrukt Igaunijā.¹⁴ Negācijas pieauga ģeometriskā progresijā, it īpaši pēc tam, kad novembrī Igaunijā ieradās pirmās sakautās armijas daļas, kam sekoja milzīgas bēgļu plūsmas.¹⁵

Armijas krīze

Pēc aptuvenām aplēsēm novembrī armijas apgādībā atradās 80–90 tūkstoši cilvēku, ieskaitot karavīrus, viņu ģimenes locekļus, bēgļus, ierēdņus, šķūtniekus, dzelzceļa, pasta darbiniekus, armiju apkalpojošo darbinīcu strādniekus u. c.¹⁶ Neproporcioniāli liels apgādājamo skaits no sabiedrotajiem tieši atkarīgajā armijā kopā ar krievu ierēdņu un štāba virsniecības nolaidību, nesakārtotu aizmuguri, kā arī haosu loģistikas un

apgādes jomā izveidoja situāciju, kam bija liktenīga loma daudzu cilvēku dzīvē. Stāvokli pasliktināja negatīva Igaunijas armijas un varas iestāžu attieksme pret karavīriem un bēgļiem, kas, atkāpjoties līdz ar ZRA, šķērsoja robežu (Narvas upi) un 5. novembrī ieradās Igaunijā.¹⁷ Nonākuši Narvas rajonā, cilvēki bija pamesti likteņa varā – purvainā un mazapdzīvotā apgabalā, zem klajām debesīm, bez pajumtes, turklāt Igaunijas armijas vadība un varas pārstāvji nevēlējās ļaut atnācējiem pārvietoties valsts iekšienē, un viņi turpināja pulcēties vienuviet bez pienācīgi izveidotas infrastruktūras. Klajā laukā bēgļi cēla zaru būdas un mēģināja rakt zemnīcas, lai gan to aprūtināja zemes sasalums, kad temperatūra noslīdēja zem –15–20 °C. Lai arī armijas noliktavās bija pieejamas gan uniformas, gan cits apģērbs, ZRA ierēdņu nolaidības un korupcijas dēļ to piegāde bija apgrūtināta. Līdzīgs stāvoklis bija vērojams arī pārtikas jomā. Protams, šī situācija kļuva par labvēlīgu augsni slimību izplatībai un īsā laikā izvērsās katastrofā.

Tīfa epidēmija

Līdz ar frontes sabrukumu, morālo pagrimumu, dezorganizāciju aizmugurē, anti-sanitāriem apstākļiem, pienācīga uztura un apģērba trūkumu armijā jau novembrī sāka izplatīties slimības, kas, dominējot tīfam, pārauga epidēmijās. Atklājās vēl viena aizmugures ierēdņu nolaidība – ārkārtīgi vāji sakārtota veselības aprūpes sistēma, slimnīcas, personāls un medikamentu krājumi. Armijai bija četras slimnīcas, kurās varēja izvietot mazāk nekā tūkstoti cilvēku, un četras Sarkanā Krusta slimnīcas, kurās bija jāizvieto kā ievainotie, tā saslimušie. Tomēr jau decembrī resursi tika izsmelti, pacientus sāka izvietot nepiemērotās vietās, tajā skaitā slēgtajās rūpnīcās, pamestās lauku sētās un pat zemnīcās. Šīs telpas nebija apkurinātas un pienācīgi iekārtotas, turklāt katastrofāli

trūka medicīniskā personāla un medikamentu. Armijas vadība, daļēji turpinot kaujas darbību un evakuāciju, maz rūpējās par karantīnu, un ātrā laikā tīfs sāka izplatīties arī starp civiliedzīvotājiem. Arī slimnīcās bija vērojama drūma situācija, 3/4 slimnieku gulēja uz zemes, uz netīriem salmiem, drēbēs, kuras burtiski mudžēja no utīm. Antisanitāri apstākļi un citas problēmas būtiski ietekmēja arī armijas medicīnisko personālu, daudzi saslima un gāja bojā. Katastrofālu sanitāro normu neievērošanu Ivangorodas cietokšņa slimnīcā ziņojumā aprakstījis kāds Igaunijas armijas ārsts:

“Uz dēļu nārām bez gultas veļas un bez jebkādas apkopes guļ ap 200 slimniekiem, mirušie kopā ar dzīvajiem. Dabiskās vajadzības tiek kārtotas turpat uz grīdas vai blakus istabā uz grīdas. Telpas ir aukstas, izskatās, ka vairākas dienas netika kurinātas. Atbildīgo virsnieku nav.”

Epidēmija izplatījās zibenīgi – decembra beigās tikai Narvas slimnīcās bija 1035 slimušie, janvārī jau 4,5 tūkstoši cilvēku, taču tikai 2,5 tūkstošiem izdevās nonākt slimnīcā.¹⁸

Igaunijas armijas un valdības pasākumu kompleks situācijas uzlabošanai

Analizējot iepriekšminēto, jāatzīmē, ka kritiskajā situācijā bija vainojamas abas pušes – kā igauņi, tā arī krievi. Nav šaubu, ka Igaunijas armijas un attiecīgo dienestu vaina bija vilcināšanās atļaut pāriet Igaunijas robežu un izmitināt cilvēkus Igaunijā, tādējādi izvairoties no masu pulcešanās vienuviet, turklāt zem klajām debesīm vai mežā, salā un antisanitāros apstākļos bez elementārām eksistencei nepieciešamām lietām. Igaunijas pavēlniecībai var pārmest neētisku attieksmi pret nelaimē nonākušajiem un ārkārtīgi

nehumānu izturēšanos kā pret karavīriem, tā pret bēgļiem, kur abpusējām simpātijām un antipātijām vajadzētu ieņemt sekundāru lomu, primāro uzmanību veltot cilvēku glābšanai. Tomēr ļoti liela nozīme neefektīvai cīņai pret tīfa epidēmiju bija arī ZRA pavēlniecībai, kas ārkārtīgi pavirši, apātiski un izvairīgi iesaistījās problēmu risināšanā, turklāt, ņemot vērā viņu tiešo piederību ZRA, šāda nolaidība ir īpaši nosodāma.¹⁹

1920. gada janvāra beigās J. Laidoners pavēlēja Igaunijas armijai pārņemt situāciju savā kontrolē, piespiedu kārtā norikojot sanitārās komandas, kuras sastāvēja no krievu karavīriem un virsniekiem. Nepakļaušanās gadījumā draudēja apcietināšana un pat nāves sods. Igaunijas virsnieku uztraudzībā situācija lēnām sāka uzlaboties, tomēr arī tad bija vairāki gadījumi, kad krievu virsnieki nepakļāvās pavēlei vai to izpildīja pavirši. Par pavēles neievērošanu bija apcietināti vairāki ZRA pulkveži.²⁰

1. martā Igaunijas armijas kara medicīnas pārvalde savā jurisdikcijā oficiāli pārņēma visas ZRA slimnīcas un medicīnas personāls pārgāja igauņu militārajā dienestā. Tas bija svarīgs solis, jo līdz tam medicīnas personāls, riskējot ar dzīvību, dzīvoja ārkārtīgi trūcīgos apstākļos. Starpkaru laikā Rīgā dzīvoja žurnālists Henrihs Grossens (*Genrih Grossen*), un, pēc viņa teiktā, līdz tam ārsta alga nepārsniedza 900 rubļus, žēlsirdīgajām māsām un sanitāriem attiecīgi – 500 un 250 rubļus, taču minimālais iztikas līmenis Igaunijā bijis ap 1200 rubļiem.²¹ Kardināli reorganizējot armijas medicīnas aprūpes sistēmu, izdevās palielināt gultasvietu skaitu līdz 12 tūkstošiem 17 slimnīcās.²²

Amerikas Sarkanā Krusta iesaiste epidēmijas apkarošanā

Starp vairākām ārzemju nevalstiskajām organizācijām ievērojamu atbalstu cīņā ar epidēmiju sniedza Amerikas Sarkanais

Krusts (turpmāk – ASK) un Amerikas atbalsta administrācija (*American Relief Administration*, turpmāk – ARA), nodrošinot apgādi, sanitārās nodaļas un dezinfekcijas kameras. Īpaša nozīme tīfa apkarošanā bija Latvijā bāzētās ASK Komisijas Rietumkrievijā un Baltijas valstīs vadītājam – medicīnas dienesta pulkvedim Edvardam Raianam (*Edward W. Ryan*), kurš vadīja ARA Baltijā kopš tās darbības sākuma 1919. gada oktobrī.²³ Pieredzējušais ārsts īsi pēc ierašanās Rīgā devās uz Jamburgu (mūsdienās Kingisepa Krievijas Federācijā) un decembra sākumā uz Narvu, kur iepazinās ar situāciju. 29. februārī E. Raiana vadībā Amerikas Sarkanā Krusta vilcienā no Rīgas uz Tallinu un vēlāk uz Narvu devās 150 ārsti un medmāsas.²⁴ Situācijas risināšanā iesaistījās kā Igaunijas, tā Latvijas krievu sabiedrība, vācot ziedojumus un publicējot uzsaukumus presē.²⁵ Tīfa uzliesmojumi tika konstatēti arī Latvijā, tiesa gan, tīfs nepārauga epidēmijā, taču radīja bīstamu situāciju. Tā 1920. gada 3. februārī vien, pēc ASK informācijas, Baltijas valstīs bija ap 10 tūkstošu jaunu saslimšanas gadījumu, no kuriem aptuveni puse tika reģistrēti Igaunijā un ap 1000 – Latvijā, to skaitā ap 500 gadījumu Daugavpili, 300 – Rīgā, 150 – Jelgavā, 50 – Valmierā un citur.²⁶ Par ASK darbinieku pašreizējību ciņā ar tīfu Igaunijā visspilgtāk liecina fakts, ka Narvā 1920. gada marta beigās no tīfa traģiski gāja bojā divi ASV virsnieki, no tīfa sekām mira leitnanti Džordžs Vinfilds (*George Winfield*) un Klifords Blentons (*Clifford Blanton*). Paradoxāli, taču uz viņu bērēm Tallinā ieradās seši tūkstoši cilvēku – epidēmijas laikā tas noteikti nemazināja slimību izplatīšanos. Igaunijā mirušo piemiņu godināja arī Rīgā, kur Sv. Aleksandra Ņevska pareizticīgo baznīcā tika noturēts aizlūgums.²⁷

Misijas darbības laikā, aprūpējot slimušos, inficējās pats E. Raians, kā arī citi misijas locekļi, kuriem ar lielām grūtībām izdevās izdzīvot. Konsolidējot spēkus,

1920. gada martā epidēmija Igaunijā sāka mazināties, tomēr Latvijā nopietna situācija saglabājās līdz pat vasarai. Pēc E. Raiana informācijas, maija beigās Igaunijā bija konstatēts ap 200 saslimšanas gadījumu dienā, Latvijā ap 879, taču miršanas rādītāji no 40% ziemā bija samazinājušies līdz 1,5–2%.²⁸

Pēc aptuvenām aplēsēm, epidēmiju rezultātā 1919. gada nogalē un 1920. gada pirmajā pusē mira 10–12 tūkstoši ZRA karavīru un armijai piederīgo, ap seši tūkstoši mira Narvā. Nav zināms, cik bēgļu gāja bojā. Salīdzinājumam Igaunijas armijā līdzīgā laika posmā saslima vairāk nekā četri tūkstoši karavīru, no tiem 350 nomira.²⁹ Kopumā epidēmiju rezultātā gāja bojā vairāk ZRA karavīru nekā visas aktīvās karadarbības laikā.

Krievijas Ziemeļrietumu armijā dienējošo emigrācija un repatriācija

Epidēmijas kopā ar īpaši trūcīgu materiālo stāvokli un morālo spēku izsīkumu kļuva par iemesliem krievu karavīru vēlmei pamest Igauniju. Turklāt pēc Tartu miera līguma noslēgšanas starp Igauniju un Padomju Krieviju 1920. gada 2. februārī vērsās plašumā padomju propaganda, pasludinot amnestiju karavīriem, kas nedienēja nozīmīgos amatos. Šo iespēju izmantoja ap 20–25 tūkstoši cilvēku, lielākoties vezumnieki, ierindas karavīri (kuru ievērojamu īpatsvaru veidoja bijušie SZSA kareivji) un armijai piederīgie, repatriējoties uz Padomju Krieviju. Virsniekiem atgriešanās bija bīstama vai pat neiespējama, līdz ar to pamest Igauniju varēja, tikai emigrējot uz citām valstīm ārpus Padomju Krievijas, taču tam bija nepieciešami ievērojami līdzekļi, līdz ar to 1920. gadā vairākumam ZRA dienējošo tas bija nerealizējams sapnis.

Cita iespēja bija repatriācija, ko steidzās izmantot Latvijai, Lietuvai, Polijai, Ukrainai

un citām neatkarīgām valstīm piederīgie, kuri veidoja ievērojamu daļu ZRA karavīru. Jau novembrī Narvā plašu darbību izvērsa Latvijas armijas virspavēlnieka pārstāvniecība Narvā, kas leitnanta Rūdolfā Gobas vadībā nodarbojās ar karavīru repatriāciju Latvijā. Rezultātā tikai decembrī Latvijā iebrauca ap 700 karavīru.³⁰ Galvenās prasības repatriantiem bija laba veselība, spēja pierādīt piederību Latvijai un latviešu valodas zināšanas. Līvena divīzijas³¹ artilērijas štābs, pēc kapteiņa Georga fon Zauera (*Georgij fon Zauer*) atmiņām, paudis, ka vājas latviešu valodas zināšanas tomēr neveidoja nepārvaramu barjeru un decembra sākumā dažu dienu laikā no artilērijas daļām vai vienībām atvaļinājās vismaz 80 līvenieši.³² Bijušo līveniešu repatriācija sarežģītu sadzīves apstākļu ietekmē notika straujā tempā, to apliecina bijušā 5. Līvena divīzijas komandiera, pulkveža Klimenta Didorova (*Kliment Dydorov*) sarakste ar kņazu A. Līvenu aprīlī – viņš atzīmēja, ka lielākā daļa Latvijai piederīgo jau pametuši Igauniju. Savukārt, pēc pulkveža aplēsēm, jūlijā Igaunijā palika ap 30% no līveniešu kopskaita.³³

Uzmanības vērts ir fakts, ka karavīru plūsma 1919. gada nogalē veda ne tikai virzienā no Igaunijas uz Latviju, bet arī otrādi. Pēc veiksmīga Latvijas armijas uzbrukuma Rīgas frontē bermontiādes laikā 16. oktobrī tika sagūstīti 287 pulkveža Pāvela Bermonta (*Pavel Bermond*) Rietumu brīvprātīgo armijas karavīri.³⁴ 21. oktobrī pēc ZRA un sabiedroto iniciatīvas karagūstekņi tika nosūtīti uz Vidzemes–Latgales gūstekņu nometni (tā sauktajā Valmieras koncentrācijas nometnē), kur notika to nosacīta filtrācija, rezultātā 280 karavīri un trīs virsnieki devās uz ZRA.³⁵ Ir zināms, ka 24. oktobrī ešelons ar bermontiešiem nonāca Igaunijas ziemeļos, Tapas stacijā. Acīmredzot kaujas darbībā tie nepaguva piedalīties, un viņu turpmākais liktenis nav zināms.³⁶ Iespējams, krievu karagūstekņu (no P. Bermonta karaspēka) nosūtīšana turpinājās

arī vēlāk, to mēģināja stimulēt arī bijušais ZRA komandieris N. Judeņičs, griežoties pie Latvijas valdības 30. novembrī, un saņēma piekrišanu.³⁷

Tomēr, pretēji bermontiešu zibenīgajai nosūtīšanai, repatriācijas procesi bieži vien bija sarežģīti, it īpaši krievu virsnieku repatriācijas kontekstā, pat ja tie spēja pierādīt piederību Latvijai. Kā piemēru var minēt Armijas virspavēlnieka štāba Inspekcijas daļas priekšnieka pulkvežleitnanta Jāņa Lutera telegrammu Latvijas kara atašejam Igaunijā virsleitnantam Robertam Laurim 1919. gada 24. novembrī:

“Virsniekus no Līvena nodaļas, pat latviešus, nepieņemiet, kareivjus latviešus pieņemiet tādus, kuri var pierādīt ar lieciniekiem, ka viņi tika no vāciešiem piespiesti iestāties Līvena nodaļā.”³⁸

Šādu apgalvojumu bija neiespējami pierādīt faktu trūkuma dēļ, jo Līvena vienībā karavīri iestājās brīvprātīgi, turklāt landesvēra pavēlniecība nejaucās formējuma iekšējās lietās, un atšķirībā no P. Bermonta armijas līvenieši jau 1919. gada jūlijā nonāca Narvas frontē.

Lai karavīru repatriācija notiktu ātrāk, lielus pūliņus pielika pats K. Didorovs, izmantojot to, ka ciņās Kurzemē 1919. gada pavasarī viņam izveidojās personīga pazišanās un draudzīgas attiecības ar Latvijas armijas virspavēlnieku ģenerāli Jāni Balodi.³⁹ Vēstulēs virspavēlniekam K. Didorovs aicinājis palīdzēt repatriēties Latvijai piederīgajiem līveniešiem, daļa no viņiem piedalījās arī Latvijas Neatkarības karā.⁴⁰ Ar līdzīgiem iesniegumiem vērsās arī citi ZRA komandieri, piemēram, 13. Temņickas pulka komandieris pulkvedis Aleksejs Daņilovs (*Aleksej Danilov*). Ir zināms, ka pūliņu rezultātā Latvijā atgriezās vairāk nekā 100 krievu karavīru. Kopumā 1920. gadā no Igaunijas Latvijā repatriējās un emigrēja ap 1,5 tūkstoši karavīru ar ģimenēm.⁴¹

Vienlaicīgi ar R. Laura atbalstu norisinājās citu valsts pilsoņu repatriācija tranzītā caur Latviju. Latviešu un Latvijai piederīgo bēgļu repatriācija notika Rūdolfa Puiķa vadībā.⁴²

Karavīru emigrācija kara turpināšanai citās frontēs

Ņemot vērā ZRA krīzi 1919. gada nogalē, armijas pavēlniecība drudžaini meklēja iespējas, kā pārvietot karaspēku uz citām kara frontēm. 13. novembrī N. Judeņičs griezās pie sabiedrotajiem ar lūgumu palīdzēt caur Somiju pārvest armiju uz Arhangeļskas fronti, lai tur apvienotos ar ģenerālleitnanta Jevgenija Millera (*Evgenij Miller*) karaspēku, vai uz Krievijas dienvidiem, lai apvienotos ar A. Deņikina karaspēku, tomēr abas iniciatīvas neguva panākumus.⁴³ 10. decembrī Rīgā ieradās delegācija N. Judeņiča vadībā ar līdzīgiem nolūkiem. Apzinādamies situāciju, kad Latvijas armija gatavojās karadarbībai Latgales frontē, ģenerālis piedāvāja pārvietot krievu karaspēku uz Alūksnes rajonu turpmākai karadarbībai Latvijas armijas kreisajā flangā. N. Judeņičs aicināja akceptēt piedāvājumu un neskopojās uz uzslavām ZRA, īpaši akcentējot tās augstās kaujasspējas, disciplīnu un cīņas sparū.⁴⁴ Kā jau minēts, realitātē armija degradējās, karavīri cieta no bada un slimībām, kas tiktu pārnestas arī Latvijas armijā, pastāvēja ideoloģiskas domstarpības, Latvijas sabiedrībā valdīja noraidošā attieksme pret šādu sadarbību, un, protams, līdzekļi bija ierobežoti. Turklāt arī dienējošo disciplīna bija ārkārtīgi zemā līmenī, to apliecina Vidzemes–Latgales gūstekņu noņemnes priekšnieka Anša Brensona slepenais ziņojums Armijas etapu un rajonu komandanta priekšniekam, tas bija nosūtīts īsi pirms N. Judeņiča ierašanās Rīgā 1919. gada 5. decembrī. Aprakstītajā laikā noņemnes karantinā nonāca bijušās ZRA 5. strēlnieku (t. s. Līvena) divīzijas

“latviešu, leišu, poļu un citu tautību kareivji, kuri uzdevuši par savu dzimteni Latviju” un starp kuriem valdīja “pilnīgs disciplīnas un civilizācijas trūkums”, “vēl lielāks disciplīnas trūkums nekā pie sarkanarmiešiem”, atstājot “pilnīgi dezorganizētu karavīru iespaidu”. Turklāt piespiest ievērot kaut elementāru disciplīnu tos varēja tikai ar brutālu spēku. Priekšnieks atzīmēja, ka, “ievērojot izaicinošo izturēšanos, manā klātbūtnē tika izdarīta kratīšana, pie kam tika atrasti divi “Brauningi” ar patronām un viena pielādēta rokas granāta”.⁴⁵ Jāņem vērā, ka tā sauktā Līvena divīzija ZRA sastāvā bija pazīstama kā augsti disciplinēts un motivēts karaspēks, sava veida gvarde, kas sevi pierādīja arī kaujas darbībā, tomēr gada beigās armijas degradācija ietekmēja arī šo formējumu, savukārt citās daļās disciplīnas un kaujasspēju kritums bija krietni dramatiskāks.⁴⁶

Latvijas armijas virspavēlniekam un Pagaidu valdībai nebija vēlmes saistīties ar degradēto, slimību plosīto krievu karaspēku, it īpaši ņemot vērā, ka pavisam nesen beidzās bermontiāde, līdz ar to N. Judeņičs saņēma kategorisku noraidījumu.⁴⁷ Pēc *flasco* Latvijā ZRA vadība turpināja darbību, lai pārvestu karaspēku uz citām Krievijas pilsoņu kara frontēm. Pēc aptuvenām aplēsēm, kas tika veiktas 1920. gada janvārī, no 13 tūkstošiem veselo krievu karavīru uz citām frontēm piekrita doties aptuveni 5150.⁴⁸ Tomēr arī šai iecerai lielākoties nebija lemts piepildīties.

Pirmās pretboļševiku vienības Latvijas teritorijā: Staņislava Bulaka-Balahoviča darbība

Likteņa ironijas pēc laikā, kad N. Judeņičs mēģināja ieinteresēt Latvijas valdību par ZRA pārvešanas iecerēm, decembra vidū Latvijā, Alūksnes apkaimē, ieradās ģenerālmajora Staņislava Bulaka-Balahoviča (*Stanislay Bulak-Balahovich*) karaspēks, kas

tajā brīdī bija operatīvi pakļauts Igaunijas armijas virspavēlniekam, tika dislocēts daļēji igauņu karaspēka okupētajā Latvijas reģionā un ieņēma fronti starp Latvijas armijas kreiso un Igaunijas armijas labo flangu. Iestājoties topošajā ZRA vēl 1918. gada rudenī, S. Bulaks-Balahovičs kļuva par vienu no veiksmīgākajiem partizānu komandieriem un 1919. gada vasarā tika iecelts par Pleskavas komandantu (*de facto* reģiona ģenerālgubernatoru), vienlaicīgi viņš noskaņoja pret sevi nozīmīgāko ZRA komandieru daļu. Subordinācijas pārkāpumu, patvaļības, dažādu mahināciju un citu konfliktu dēļ N. Judeņičs pavēlēja savu padoto arestēt, taču pēdējam izdevās aizbēgt un pāriet Igaunijas armijas jurisdikcijā kopā ar uzticamiem karavīriem.⁴⁹ S. Bulaks-Balahovičs apzinājās, ka drīzumā starp igauņu un padomju pusi tiks noslēgts pamiers, kam sekos viņam pakļauto karavīru internēšana, iespējams, tādos pašos apstākļos kā ZRA karavīriem, tādēļ jau novembrī centās panākt, lai viņa vienības pārietu citas valsts jurisdikcijā. *De iure* viņam izdevās to paveikt, vienojoties ar Baltkrievijas Tautas Republikas (turpmāk – BTR) militāro un diplomātisko pārstāvi Latvijā Konstantīnu Jezovitovu (*Konstantin Ezovitov*), taču realitātē BTR valdības stāvoklis bija visnotaļ nenoteikts, galvenais, nebija līdzekļu ap 900 balahoviešu uzturēšanai.⁵⁰ Līdz ar to S. Bulaks-Balahovičs un viņa sabiedrotie griezās gan pie Latvijas valdības ar N. Judeņičam analogisku prasību, gan pie ASV departamenta (*U. S. Department of State*) pārstāvja Latvijā Džona Geida (*John Alleyne Gade*), lūdzot atbalstu vienības uzturēšanā, tomēr visur tika noraidīti.⁵¹ Februāra beigās S. Bulakam-Balahovičam izdevās panākt vienošanos par karaspēka pāriešanu Polijas armijas jurisdikcijā – sākot ar martu, tā bija nosūtīta karadarbībai Polijas un Padomju Krievijas frontē.

S. Bulaks-Balahovičs panāca, ka viņa vienībā tika iekļauti daudzi ZRA karavīri

no Igaunijas un Latvijas, aizbildinoties ar to piederību viņa formējumam, lai gan vairākos gadījumos tas neatbilda patiesībai. Savukārt viņa emisāriem Igaunijā un Latvijā pat izdevās izvērst nelegālu vervēšanas misiju darbību “poļu projekta” aizsegā, kas darbojās ar slepenu Latvijas Armijas virspavēlnieka štāba piekrišanu. Kā piemēru procesa ilustrācijai var minēt Latvijas kara atašeja Igaunijā kapteiņa Viktora Hasmaņa ziņojumu 1920. gada 6. jūnijā, tajā vēstīts, ka no Igaunijas uz Latviju brauc ZRA ešelon ar aptuveni 30 S. Bulaka-Balahoviča formējumam piederīgiem karavīriem, piebilstot, ka “nākošais ešelon sastāvēs vienīgi no virsniekiem un karavīriem, kas šeit [t. i., Igaunijā – A. G.] *slepus tiek vervēti*”.⁵² Vervēšanas misijas darbojās praktiski līdz pat rudens vidum, savervētie karavīri tika nosūtīti uz Poliju – sākumā caur Daugavpili, vēlāk caur Liepājas ostu.⁵³ Šāda darbība, kas formāli nozīmēja pamiera nosacījumu pārkāpumu, padomju pusei bija zināma jau gada sākumā, to apliecināja arī Latvijas Komunistiskās partijas īpašās nodaļas priekšsēdētāja Jāņa Mirama trauksmainie ziņojumi Maskavai. Taču tajā brīdī Padomju Krievijas valdības primārais uzdevums bija izolēt Poliju no sabiedrotās Latvijas un iebildumi varēja traucēt miera līguma noslēgšanai.⁵⁴

Ziemeļrietumu armijas virsnieku pagrīdes darbība Latvijā pēc armijas likvidācijas 1920. gadā

Neraugoties uz izteikti piesardzīgu attieksmi pret krievu, un it īpaši ZRA, virsnieku dienestu Latvijas armijā, virspavēlnieka štābs neliedza iespējas piesaistīt profesionāļus no ZRA noteiktiem amatiem, turklāt, ņemot vērā reģionālo notikumu kontekstu 1920. gadā, speciālistu piedāvājums krietni pārsniedza pieprasījumu. Tā pēc Latvijas armijas Tehniskās pārvaldes aicinājuma no ZRA karavīriem Igaunijā

Latvijas dienestā iestājās inženieru dienesta pulkvedis Vasilij Sergejevs (*Vasilij Sergeev (Shipov) (Shhavelev)*).⁵⁵ Latvijas armijā viņš ieņēma veco nocietinājumu pozīciju nojaukšanas komisijas priekšsēdētāja amatu, taču, neraugoties uz samērā neizteiksmīgo posteni, V. Sergejevs bija neierasta personība ar unikālu militāro un pagrīdes pretboļševistiskās darbības pieredzi.⁵⁶ Īstajā uzvārdā Šaveļevs, viņš Pirmajā pasaules karā kā militārais inženieris paguva pildīt Sibīrijas kazaku divīzijas štāba priekšnieka pienākumus, pēc Oktobra apvērsuma aktīvi piedalījās pretboļševiku Petrogradas pagrīdes virsnieku organizācijās. 1919. gadā viņu apcietināja Viskrievijas Ārkārtas komiteja, piespriežot nāves sodu, no kā viņš izvairījās bēgot, un turpmāk izmantoja viltotus dokumentus uz Vasilija Sergejeva vārda, pretboļševiku pagrīdes rindās viņš bija pazīstams arī kā Šipovs. 1919. gada augustā V. Sergejevs nonāca ZRA, kur pildīja gan Inženieru dienesta tehniskās daļas vadītāja, gan 4. divīzijas štāba priekšnieka amata pienākumus, vienlaicīgi būdams slepeno monarhisko organizāciju⁵⁷ – “Baltā Krusta”, Armijas virsnieku savienības un Uzticīgo savienības – aktīvs loceklis.⁵⁸ Tā kā V. Sergejevs bija cieši saistīts ar armijas pavēlniecību un slepeno organizāciju locekļiem, viņš pēc ZRA likvidācijas saglabāja sakarus arī Latvijā.⁵⁹ Vienlaicīgi V. Sergejevs pildīja Armijas virspavēlnieka štāba pretizlūkošanas dienesta aģenta pienākumus, kas viņam ļāva veidot un uzturēt kontaktus ar bijušajiem ZRA karavīriem Latvijas armijā un armijai pakļautajās institūcijās, kā, piemēram, Vidzemes–Latgales gūstekņu nometnē.⁶⁰

V. Sergejevs bija teicami informēts par S. Bulaka-Bulahoviča veiksmīgās vervēšanas rezultātiem, līdz ar to centās izmantot 1920. gada situāciju reģionā, lai turpinātu Krievijas pilsoņu karu. Īsi pēc nonākšanas Latvijā pulkvedis uzsāka aktīvus kontaktus ar diplomātiskām un militārām Krievijas pārstāvniecībām Eiropā, kā arī Polijas

armijas atašeju majoru Aleksandru Miškovski (*Aleksander Myszkowski*), būtībā attīstot un nedaudz pārveidojot N. Judeņiča ideju – ZRA karavīrus Igaunijā un Latvijā iesaistīt Polijas un Padomju Krievijas karā. Pēc pulkveža plāniem no karavīriem bija paredzēts izveidot armiju grupu, kas ar iespējamo Latvijas armijas atbalstu Latvijas austrumos izveidotu Polijas armijas ziemeļu flangu un kopīgiem spēkiem sakautu Sarkano armiju, tādējādi paverot revanša iespēju Krievijas pilsoņu karā.⁶¹

Lai gan V. Sergejevs bija krievu monarhists, viņš vēlējās sadarboties ar izteikti “baltajiem”, nevis nacionālajiem pretboļševiku spēkiem,⁶² tajā brīdī Balto kustība Eiropas daļā salīdzinājumā ar 1919. gadu atradās neapskaužamā situācijā – kontrolēja vien Krimas pussalu un daļēji Ukrainas dienvidus, turklāt cieta no akūta līdzekļu trūkuma. Līdz ar to V. Sergejeva plāni piesaistīt “balto” pārstāvniecību ieceres finansēšanā cieta *fiasco*. Ģenerālleitnanta Pjotra Vrangeļa (*Petr Vrangel'*) Krievu armijas militārā misija gan piekrita finansēt brīvprātīgo karavīru nosūtīšanu uz Krimu, tomēr tas neatbilda V. Sergejeva plāniem un iecerēm.⁶³

Iedvesmojošu atbildi V. Sergejevs saņēma no Borisa Savinkova (*Boris Savinkov*), bijušā krievu revolucionāra, aktīva pretboļševiku kustības organizatora Krievijas pilsoņu karā, – viņš 1920. gadā aktīvi darbojās Polijā ar tiešu Jozefa Pilsudska (*Józef Klemens Piłsudski*) atbalstu, organizējot krievu karaspēku Polijas armijas operatīvā pakļautībā. Tomēr pēc B. Savinkova plāna karaspēkam būtu jāpārceļas uz Poliju, liedzot iespēju īstenoties V. Sergejeva iecerēm Latvijā. Vasaras sākumā V. Sergejevam piedroņās krievu militārajās aprindās plaši pazīstams ZRA 1. korpusa bijušais komandieris ģenerālleitnants grāfs Aleksejs Pālenis (*Aleksej Fridrih Leonid fon der Palen*), kurš jūnijā nelegāli nonāca Latvijā.⁶⁴ A. Pālenis kopā ar V. Sergejevu un B. Savinkovu izstrādāja plānu krievu karavīru vervēšanai Igaunijā

un Latvijā un viņu tālākai pārvietošanai Polijā, kur Polijas armijas paspārnē veidojās 3. Krievu armija.⁶⁵ Vervēšanas birojos tika reģistrēti karavīri karadarbībai kā Polijas karaspēkā, tā arī P. Vrangeļa Krievu armijā Krimā.⁶⁶ Rezultātā karadarbībai Polijā bija nosūtīti ap 1,5 tūkstošiem karavīru ar ģimenēm no Igaunijas un Latvijas, savukārt uz Krimu caur P. Vrangeļa misiju Berlinē vien 30–40 karavīri.⁶⁷ Oktobrī uz Poliju devās A. Pālens, stājoties 3. Krievu armijas 3. korpusa komandiera amatā.

S. Bulaka-Balahoviča vervēšanas misijas darbībai padomju puse lielākoties nepievērsa ievērojamu uzmanību, taču pēc Latvijas un Padomju Krievijas miera līguma noslēgšanas 1920. gada 11. augustā un Padomju Krievijas un Polijas pamiera noslēgšanas 1920. gada 12. oktobrī situācija mainījās, padomju puse centās eskalēt konfliktu, lai sasniegtu politiskus mērķus – gāztu Kārļa Ulmaņa valdību un nostiprinātu savu ietekmi Latvijā. Izmantojot vervēšanas misijas darbību kā ieganstu, pēc miera līguma noslēgšanas izcēlās pirmā diplomātiskā krīze starp Padomju Krieviju un Latviju. Apelējot pie līguma nosacījumiem, padomju puse apvainoja Latvijas valdību miera līguma neievērošanā un, veiksmīgi sadarbojoties ar Latvijas sociāldemokrātiem, mēģināja gāzt Latvijas valdību. Lai gan sociāldemokrātu centieni cieta neveiksmi, armijā bija veiktas “tīrīšanas”, atstādinot no amata virspavēlnieka štāba priekšnieku Pēteri Radziņu un citus virsniekus, kas bija informēti un pieļāva pretboļševistisku spēku vervēšanu Latvijā. Notikumu gaitā bija apcietināts un no dienesta atvaļināts V. Sergejevs, apcietinājumi un kratišanas skāra arī vairākus citus ZRA virsniekus, daži tika izsūtīti no valsts, taču rezultātā konflikts bija izsmelts, valdība netika gāzta, un arī pats strīda ābols, P. Vrangeļa armija, evakuējās no Krimas, beidzoties pilsoņu kara aktīvajai fāzei Eiropā.

Lai gan vervēšanas misijas darbība iezīmēja pēdējo “balto” spēku neveiksmīga

revanša iespēju Krievijas pilsoņu karā Baltijas reģionā, V. Sergejeva un viņa domubiedru aktivitātes lika pamatus ilglaicīgai un daudznozaru pretboļševiku kustības darbībai starpkaru Latvijā, tā turpinājās līdz pat 1940. gadam nereti sadarbībā ar Latvijas un citu valsts specdienestu līdzdalību. Noteicošā loma pretboļševiku organizācijās starpkaru Latvijā piederēja “baltajiem” virsniekiem, no kuriem ievērojamu īpatsvaru veidoja ZRA karavīri.

“Ziemeļrietumnieki” starpkaru Latvijā

ZRA piederīgo aktivitātes starpkaru laikā neiezīmējās ar pretboļševistisku darbību vien. Bijušie līvenieši Meletijs Kaļistratovs (*Meletij Kallistratov*), Sergejs Trofimovs (*Sergej Trofimov*), Grigorij Jeļisejevs (*Grigorij Eliseev*), Jelpidifors Tihoničkis (*Elpidifor Tihonickij*) kļuva par Saeimas deputātiem un pazīstamiem sabiedriski politiskiem darbiniekiem. Leonids Zurovs (*Leonid Zurov*) guva rakstnieka slavu, kļūdamas plaši pazīstams globālās krievu emigrācijas areālā un 20. gadu nogalē – par Nobela prēmijas laureāta Ivana Buņina (*Ivan Bunin*) sekretāru.⁶⁸ Rīgas krievu izdevumu redakcijās veiksmīgi darbojās iepriekš minētais H. Grossens, bijušie ZRA virsnieki Valentīns Vrede, Leonīds Nolde, savukārt Sergejs Antonovs kļuva par arhitektu un projektēja vairākas nozīmīgas Rīgas ēkas. ZRA sanitārās inspekcijas ārsts Ernsts Fērmanis (*Ernst Friedrich Alexander Fehrmann*) kļuva par ievērojamu zinātnieku, Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes higiēnas un mikrobioloģijas profesoru. Sporta jomā vērā ņemamus panākumus guva Vilfrīds Štrīks-Štrīkfelts (*Wilfried Karl Strick-Strickfeldt*), kļūdamas par Latvijas Ziemas sporta savienības ilggadēju vadītāju, savukārt Otrā pasaules laikā bijušais ZRA virsnieks kļuva par vienu no Krievijas atbrīvošanas armijas dibinātājiem.⁶⁹ Daudzi

ZRA virsnieki turpināja karjeru Latvijas armijā, to skaitā pulkveži Krišs Ķūķis, Artūrs Osvalds Aparnieks, apakšpulkveži Alfrēds Jūlijs Vēveris, Mārtiņš Reinholds Bernhards un daudzi citi, iekļaujoties dažādās miera laiku Latvijas dzīves jomās.⁷⁰

Secinājumi

Krievijas Ziemeļrietumu armija 1919. gadā kļuva par vienu no noteicošajiem militāri politisku spēku vektoriem reģionā. Atšķirībā no vācu karaspēka un landesvēra, kas kopš 16. aprīļa apvērsuma, un it īpaši pēc Cēsu kaujām, ieguva izteikti negatīvu nokrāsu un nosodošu Latvijas valsts attieksmi, Krievijas Ziemeļrietumu armijas darbību, ko atbalstīja sabiedrotie, Latvijas sabiedrība, valdība un militārā virspavēlniecība uztvēra ar bažām, tomēr tas neliedza turpināt sadarbību, lai sasniegtu kopējos mērķus. Šādas attieksmes iemesls bija pretboļševistisko krievu valdību, armiju virspavēlnieku un ievērojamas virsniecības daļas attieksme pret jaunizveidotajām valstīm. Lai gan oficiāli “balto” virspavēlniecība saglabāja “nenoteiktību”, paredzot, ka Krievijas nākotne tiks lemta Krievijas Satversmes sapulcē pēc boļševiku sakāves, tomēr pret t. s. “limitrofiem” izturējās ar neticību to dzīvotspējai vai klaji nicinoši. Līdz ar to, ZRA ciešot sakāvi, karavīri sadūrās ar grūtībām, kas daļēji bija minētās attieksmes, daļēji virspavēlniecības nolaidības sekas. Sarežģījumi iezīmējās praktiski līdz ar armijas atkāpšanos, kur līdztekus militārajām neveiksmēm un ar to saistītām sekām uzliesmoja plaša mēroga tīfa epidēmija, rezultātā prasot vairāk cilvēku dzīvību nekā visa 1919. gada militārā kampaņa.

Epidēmijas izraisītās sekas kopā ar problēmām sociālajā un ekonomiskajā jomā arvien vairāk stimulēja karavīru emigrāciju

un repatriāciju uz citām valstīm, kur vietu no pirmajām vietām ieņēma Latvija. Lai gan Latvijā bija iespējama repatriācija valstspiederīgajiem, ZRA krievu karavīri bieži vien saskārās ar grūtībām, kur par vienu no noteicošajiem iemesliem minēta neuzticība no Latvijas atbildīgo institūciju puses. Līdz ar to, neraugoties uz nogurumu no kara, nospiešību pēc ZRA sakāves un nereti arī slimību iedragāto veselību, daudziem karavīriem vienīgā iespēja, kā pamest Igauniju, bija iesaistīties svešos pretboļševīku formējumos, lai cīnītos pret SZSA citās frontēs. Daļa ideoloģiski noskaņotās ZRA virsniecības centās izmantot armijas potenciālu Krievijas pilsoņu karā, saformējot jaunu autonomu “balto” armiju pēc ZRA parauga, par placdarmu un bāzi karaspēkam paredzot Latvijas teritoriju.

Par spīti cerībām 1920. gadā par vienīgo reālo sabiedroto pretpadomju karā reģionā kļuva Polija, nosakot karaspēka formēšanas nosacījumus, kam bija spiesti piekrist arī “baltie” virsnieki, piedaloties karaspēka vervēšanā Igaunijā un Latvijā, turklāt sadarbojoties ne tikai ar Polijas Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, bet arī ar bijušajiem Krievijas revolucionāriem. Lai gan vervēšanas misiju darbība norisinājās līdz 1920. gada oktobrim un, izņemot S. Bulaka-Balahoviča karaspēku, neietekmēja Polijas un Padomju Krievijas kara gaitu, Maskavas diplomātija centās izmantot ZRA virsnieku darbību Latvijā politisko mērķu sasniegšanā. Lai arī tajā brīdī iecerēto neizdevās sasniegt, tika iezīmēti ārzemju padomju politikas vaibsti starpkaru periodā attiecībā uz jaundibinātām valstīm. Neraugoties uz politiskās krīzes sekām, kas skāra augsti stāvošus ZRA virsniekus, daudzi bijušie “ziemeļrietumnieki” apmetās uz dzīvi Latvijā un starpkaru laikā aktīvi iesaistījās valsts sabiedriskajā, kultūras un sporta dzīvē, kā arī zinātniskajā, politiskajā darbībā un citās jomās.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Raksts sagatavots ar LU bāzes un snieguma finansējuma projekta “Letonika, diaspora un starpkultūru komunikācija” apakšprojekta “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” atbalstu. Projekta Nr. AAP2016/B060.
- ² 1919. gada maijā–jūnijā Ziemeļu korpusa (topošās Ziemeļrietumu armijas) un Igaunijas armijas karagājiens Petrogradai uz īsu laiku kļuva par noteicošu virzienu Krievijas pilsoņu karā, taču, sākot ar 1919. gada vasaras vidu, par galveno apdraudējumu padomju varai kļuva Dienvidkrievijas bruņoto spēku īstenotā ofensīva Maskavai.
- ³ ĒRIKS JĒKABSONS. Latvija un Krievu Ziemeļu korpus (Judeņiča Ziemeļrietumu armija) 1918–1920. In: Latvijas Kara muzeja gadagrāmata 2001, Nr. 2, 54.–84. lpp.; ĒRIKS JĒKABSONS. Latgale vācu okupācijas laikā un pulkveža M. Afanasjeva partizāņu nodaļas darbība Latvijā 1918. gadā. In: Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls 1996, Nr. 1, 43.–59. lpp.; ĒRIKS JĒKABSONS. Ģenerālis Staņislavs Bulak-Balahovičs un Latvija. In: Latvijas Arhīvi 1995, Nr. 1, 16.–21. lpp.; ĒRIKS JĒKABSONS. Krievijas Ziemeļrietumu (Nikolaja Judeņiča) armijas pārstāvniecība Rīgā 1919. gada augustā–decembrī: Bermonta akcijas konteksts. In: Latvijas Kara muzeja gadagrāmata 2015, Nr. 16, 80.–108. lpp.; ĒRIKS JĒKABSONS. Latvijas un Amerikas Savienoto Valstu attiecības 1918.–1922. gadā. Rīga 2018; ĒRIKS JĒKABSONS, LAZAR FLEISHMAN. Pervyj rossijskij konsul v nezavisimoj Latvii. In: Trudy po balto-rossijskim otnoshenijam i russkoj literaturi. V chest 70-letija Borisa Ravdina. Part I. Stanford Slavic Studies 2012, Vol. 42, s. 67–214.
- ⁴ ANDREJS GUSAČENKO. Emigrācija i repatriācija byvshih voennosluzhashhih Severo-Zapadnoj armii v Latviju v 1920 g.: voenno-politicheskiĭ kontekst. In: Sbornik Narvskogo muzeja “Okonchanije Estonskoj osvoboditelnoj vojni” 2021, Nr. 22, s. 85–108; ANDREJS GUSAČENKO. Krievu militārie formējumi Latvijā 1919. gada maijā–jūlijā: priekšvēsture un darbība. In: Latvijas Neatkarības karš un Latvijas armijas izveides 100. gadadiena. Starptautiskās konferences materiāli, 2019, 85.–101. lpp.; ANDREJS GUSAČENKO. Cerībās uz revanšu. Krievu pretboļševiku kustības sākums Latvijas Republikā 1920. g. In: Domuzīme 2020, Nr. 2, 75.–79. lpp.
- ⁵ AIVARS STRANGA. Latvijas un Padomju Krievijas miera līgums 1920. gada 11. augustā. Latvijas un Padomju Krievijas (PSRS) attiecības 1919.–1925. gadā. Otrais papildinātais izdevums. Rīga 2020; AIVARS STRANGA. Latvijas ārējie ekonomiskie sakari. 1919.–1940. gads. Attiecības ar lielvalstīm. Rīga 2015.
- ⁶ JURIS CIGANOVŠ. Krievu Rietumu brīvprātīgo armijas veidošanās. 1919. gada vasara–rudens. In: LZA Vēstis 54, 2000, Nr. 1/2, 12.–22. lpp.
- ⁷ Pandēmijas situācijā pētījuma apjoms ir būtiski limitēts arhīvu dokumentu, bibliotēku materiālu un citu krājumu ierobežotas pieejamības dēļ, tādējādi sniedzot plašākas iespējas pētniecības turpināšanai nākotnē.
- ⁸ A. RUPASOV, A. CHISTIKOV. Shljusshtajņ. In: Voprosy istorii 1993, Nr. 11, s. 150–152.
- ⁹ KNJAZ' A. LIVEN. Pamjatka Livenca. Rīga 1927, s. 9–16.
- ¹⁰ JĒKABSONS, Latgale vācu okupācijas laikā, 46.–57. lpp.; KNJAZ' A. LIVEN, Pamjatka Livenca, s. 9–16.
- ¹¹ HEIGO ROZENTAL'. Severo-Zapadnaja armija. Hronika pobed i porazhenij. Tallinn 2012, s. 263–264. Vairāk par krievu militārajiem formējumiem Latvijā sk.: GUSAČENKO, Krievu militārie formējumi Latvijā 1919. gada maijā–jūlijā, 85.–101. lpp.
- ¹² STRANGA, Latvijas un Padomju Krievijas miera līgums, 28.–33. lpp.
- ¹³ Ibidem.
- ¹⁴ ROZENTAL', Severo-Zapadnaja armija, s. 540.
- ¹⁵ Ibidem, s. 558–569.
- ¹⁶ Ibidem, s. 531.
- ¹⁷ Ibidem, s. 520.

- ¹⁸ ROZENTAL', Severo-Zapadnaja armija, s. 567–569.
- ¹⁹ Golgofa Sev.-zapadnoj armii. In: Segodnja, 13.02.1920., s. 2.
- ²⁰ Starp tiem arī armijā pazīstamais Temņickas pulka komandieris Aleksejs Daņilovs, kurš starpkaru laikā dzīvoja Latvijā un bija plaši zināms pretboļševiku kustības rindās; viņš vienlaicīgi sadarbojās ar spēcienestiem.
- ²¹ Bor'ba s tifom v Narve. In: Segodnja, 11.03.1920., s. 1.
- ²² ROZENTAL', Severo-Zapadnaja armija, s. 608–609.
- ²³ JĒKABSONS, Latvijas un Amerikas Savienoto Valstu attiecības, 599. lpp.
- ²⁴ Ibidem, 627. lpp. Citur – 30 ārsti un 90 medmāsas (Bor'ba s tifom v Narve, s. 1).
- ²⁵ Graždane! Prochtite i otzovites'. In: Segodnja, 28.02.1920., s. 2; Amerikanskij dezinfekcionnyj otrjad v Narve. In: Segodnja, 10.03.1920., s. 2.
- ²⁶ JĒKABSONS, Latvijas un Amerikas Savienoto Valstu attiecības, 627. lpp.
- ²⁷ Pali na slavnom postu. In: Segodnja, 01.04.1920., s. 1.
- ²⁸ JĒKABSONS, Latvijas un Amerikas Savienoto Valstu attiecības, 628. lpp.
- ²⁹ ROZENTAL', Severo-Zapadnaja armija, s. 568–569.
- ³⁰ ERIKS EKABSONS, VALTERS SHHERBINSKIS. Uchastie latyshej v voennyh formirovanijah belyh vo vremja graždanskoj vojny v Rossii 1917–1920 gg. In: Narody i strany. Vtoraja polovina XIX – 30-e gg. XX veka. Moskva 2000, s. 92.
- ³¹ Līvena divīzija bija izveidota Latvijā uz Līvena vienībai piederīgā karaspēka bāzes, kas nonāca ZRA 1919. gada jūlijā.
- ³² Livency v Beloj bor'be. Moskva 2019, s. 225.
- ³³ VLADIMIR NIKONOV. Rezekne pered tret'im prishestviem. Rēzekne 2018, s. 110.
- ³⁴ Pavēle Rietumu Brīvprātīgo armijā. Tieslietu ziņas [kr. val.], 15.01.1919. Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts vēstures arhīvs, Rīga (turpmāk – LNA LVVA), 3601-1-466, 111. lp.
- ³⁵ JĒKABSONS, Krievijas Ziemeļrietumu (Nikolaja Judeņiča) armijas pārstāvniecība Rīgā, 94. lpp.
- ³⁶ ROZENTAL', Severo-Zapadnaja armija, s. 392.
- ³⁷ N. Judeņiča vēstule LR ārlietu ministram, 30.11.1919. LNA LVVA, 3601-1-267, 14., 19., 21. lp.
- ³⁸ ĒRIKS JĒKABSONS, JĀNIS ŠILIŅŠ (sast.). Cīņa par brīvību: Latvijas Neatkarības karš (1918–1920) Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumentos. 3. daļa: 1919. gada 10. jūlijs – decembra sākums. Rīga 2021, 373.–374. lpp.
- ³⁹ J. Baloža labvēlīgā attieksme pret A. Līvenu un viņa virsniekiem bija manāma arī starpkaru laikā. A. Līvena bērēs 1937. gadā sēru vainagu uz kapa nolīcis pats kara ministrs J. Balodis kopā ar Latvijas armijas komandieri ģenerāli J. Berķi un citiem augsti stāvošiem virsniekiem. Voennyj ministr Ja. Balodis vozlozhil cvety na grob svetlejšhego knjazja A. P. Livena. In: Segodnja, 07.04.1937., s. 5.
- ⁴⁰ Pulkveža Klimenta Didorova vēstule ģenerālim Jānim Balodim [kr. val.]. LNA LVVA, 3601-1-276, 83.–84., 93.–94. lp.
- ⁴¹ Sk. GUSACHENKO, Emigrācija i repatriācija byvshih voennosluzhashhiih Severo-Zapadnoj armii v Latviju v 1920 g., s. 85–108.
- ⁴² JĒKABSONS, Krievijas Ziemeļrietumu (Nikolaja Judeņiča) armijas pārstāvniecība Rīgā, 75. lpp.
- ⁴³ ROZENTAL', Severo-Zapadnaja armija, s. 557.
- ⁴⁴ JĀNIS BALODIS. Atmiņu burtnīcas. 1918.–1939. gads. Rīga 2015, 200.–204. lpp.
- ⁴⁵ Armijas etapa un Rajonu komendanta priekšniekam, slepeni, 05.12.1919. LNA LVVA, 3601-1-263, 310. lp.
- ⁴⁶ ROZENTAL', Severo-Zapadnaja armija, s. 581.
- ⁴⁷ BALODIS, Atmiņu burtnīcas, 200.–204. lpp.

- ⁴⁸ ROZENTAL', Severo-Zapadnaja armija, s. 602.
- ⁴⁹ ANDREJ KRUCHININ (sost.). S. N. i I. N. Balahovichi. In: *Beloe dvizhenie: istoricheskie portrety*. Moskva 2012, s. 1149–1174.
- ⁵⁰ ĒRIKS JĒKABSONS. Ģenerālis Staņislavs Bulak-Balahovičs un Latvija. In: *Latvijas Arhivi 1995*, Nr. 1, 17. lpp.
- ⁵¹ JĒKABSONS, Latvijas un Amerikas Savienoto Valstu attiecības, 340. lpp.; BALODIS, Atmiņu burtiņas, 125.–141. lpp.
- ⁵² Kapteiņa V. Hasmaņa telegramma robežsardzes priekšniekam, 06.06.1920. LNA LVVA, 3601-1-469, 420. lp.
- ⁵³ JĒKABSONS, Ģenerālis Staņislavs Bulak-Balahovičs un Latvija, 16.–19. lpp.; DENIS ALEKSEJEV. B. V. Savinkov i russkie vooruzhennye formirovanija v Pol'she 1920–1921. Dissertacija. Sankt-Peterburg 2002, s. 58.
- ⁵⁴ STRANGA, Latvijas un Padomju Krievijas miera līgums, 147.–148. lpp.
- ⁵⁵ Telegramma Nr. 163, 23.02.1920. LNA LVVA, 3601-1-469, 136. lp.
- ⁵⁶ V. Sergejeva vēstule B. Savinkovam [kr. val.], 23.07.1920. *Ibidem*, 3601-1-901, 276. lp.
- ⁵⁷ Ņemot vērā ZRA tiešu atkarību no Igaunijas un sabiedrotajiem, oficiāli monarhisko organizāciju darbība Ziemeļrietumu armijā bija liegta, darbība norisinājās pagrīdē vai frontē. Sk. ALEKSANDR GERSHELMAN. V rjadah dobrovol'cheskoj Severo-Zapadnoj armii. Chast' II. Moskva 1998, s. 8.
- ⁵⁸ V. Sergejeva dienesta gaitas saraksts. LNA LVVA, 5601-1-5752, 8.–11. lp.; ĒRIKS JĒKABSONS, VALTERS ŠČERBINSKIS (sast.). Latvijas armijas augstākie virsnieki. Biogrāfiskā vārdnīca. Rīga 1998, 414.–415. lpp.; V. Sergejeva vēstule B. Savinkovam [kr. val.], 23.07.1920. LNA LVVA, 3601-1-901, 276. lp.
- ⁵⁹ V. Sergejeva vēstule B. Savinkovam [kr. val.], 23.07.1920. LNA LVVA, 3601-1-901, 276.–277. lp.
- ⁶⁰ Informāciju publiski puda Saeimas iecelta revīzijas komisija, kas izmeklēja t. s. “vrangeliādi” 1920. gada novembrī, apliecinot, ka V. Sergejevs strādājis ārējās izlūkošanas dienestā. Vrangeliada v Uchreditel'nom sobranii. Otvet Z. Mejerovica, soobshhenie revizionnoj komissii. In: *Segodnja*, 05.11.1920., s. 1.
- ⁶¹ V. Sergejeva vēstule B. Savinkovam [kr. val.], 23.07.1920. LNA LVVA, 3601-1-901, 276.–277. lp.
- ⁶² Tobrīd – ar P. Vrangeļa armiju un viņa emisāriem Rietumeiropā.
- ⁶³ Pis'mo N. Monkevica V. Sergeevu. LNA LVVA, 3601-1-901, 103. lp.
- ⁶⁴ DENIS ALEKSEEV. A. Palen i ego popytka sozdanija antisovetskogo centra v Latvii (leto 1920 g.). In: *Peterburgskij istoricheskij zhurnal* 2019, Nr. 3, s. 316–322.
- ⁶⁵ TAT'JANA ZAZERSKAJA. Vrangeliada v Uchreditel'nom sobranii Latvii glazami francuzskogo diplomata. In: *Peterburgskij istoricheskij zhurnal* 2018, Nr. 3, s. 139.
- ⁶⁶ V. Sergejeva vēstule A. Dikhofam-Derentalam [kr. val.], 12.10.1920. LNA LVVA, 3601-1-901, 22. lp.
- ⁶⁷ ALTER LITVIN (red.). Boris Savinkov na Lubjanke. Dokumenty. Moskva 2001, s. 388. Viskrievijas Ārkārtas komitejas aģentūras slepenajos ziņojumos norādīts, ka pirmā V. Sergejeva savervēto brīvprātīgo grupa, pieci cilvēki, bija nosūtīta uz Krimu septembra sākumā un ieradās Berlīnē septembra vidū. Konfiscētajos V. Sergejeva pierakstos ir atrodama informācija par trešo nosūtīto grupu 19 cilvēku sastāvā. Tādējādi kopējais P. Vrangeļa armijā nosūtīto skaits varētu būt ne vairāk kā 30–40 cilvēku. IVAN BASIK, VALERY AVDEYEV, ALEXANDER ZHADOBIN, ALEXANDER ZDANOVICH, VLADIMIR MARKOVCHIN (sost.). Russkaja voennaja jemigracija 20–40-h godov 20 veka. Kniga 1. Tom 1. Moskva 2005, s. 159; Pieraksts trešajai kārtai nosūtīšanai uz Krimu [kr. val.], 1920. gada oktobris. LNA LVVA, 3601-1-901, 281. lp.
- ⁶⁸ LEONID ZUROV. Pieejams: <https://www.russkije.lv/ru/lib/read/1-zurov.html> (skatīts 24.10.2021.).
- ⁶⁹ Latvijas Ziemas sporta savienība un tās vadītāji. In: *Fiziskā Kultūra un Sports*, 01.02.1939., 48. lpp.; Latvijas airētāju savienība. In: *Sporta Pasaule*, 18.11.1938., 6. lpp.; Organizāciju dzīve.

In: Stadions, 24.12.1933., 122. lpp.; VILFRID SHTRIK-SHTRIKFEL'DT. Protiv Stalina i Gitlera: General Vlasov i Russkoe Osvoboditel'noe Dvizhenie. Moskva 2003.

⁷⁰ JĒKABSONS, ŠĀERBINSKIS, Latvijas armijas augstākie virsnieki, 284., 68., 487. lpp.; ĒRIKS JĒKABSONS. Kapteinis Reinholds Mārtiņš Bernhards. In: Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls 1992, Nr. 2, 202.–203. lpp.

CONCLUSION

In 1919, Russian Northwestern Army became one of the main military-political vector forces in the region. In contrast to the German forces and the *Landeswehr*, both of which were negatively perceived by the Latvian state before and, especially, after the 16th of April coup d'état and the battle of Cēsis, the Russian Northwestern Army's actions, despite being supported by the Allies, at first were perceived with an apprehension by the Latvian society, government and the highest military command which, however, did not prevent them from further cooperation for the sake of common goals. The reason of such behaviour was the attitude of Russian Anti-Bolshevik government, the supreme army commander, and of the majority of the officers towards the newly formed states. Even despite the fact that the official "White" Army's supreme command adhered to the state of "uncertainty", or believed that the fate of Russia will be decided by the Constituent Assembly after the defeat of the Bolsheviks, nevertheless, it treated viability of the so called, "limitrophe states" with distrust or even disdain. Due to these reasons, after the Russian Northwestern Army suffered defeat, its soldiers faced difficulties, which were partially caused by the above-mentioned attitude, and in part also resulted from the negligence of their own higher command. These difficulties emerged almost simultaneously with the army's retreat, when alongside with military losses and their aftermath, wide scale typhoid epidemics broke out and took more human lives than the whole military campaign of 1919. The consequences of the epidemics, along with the problems in social and economic spheres, stimulated the soldiers to emigrate and repatriate to other countries, among which one of the main destinations was Latvia. Despite the fact that the repatriation to Latvia was possible for its citizens, the soldiers of the Russian Northwestern Army often encountered difficulties. One of the main causes thereof was the aforementioned distrust on behalf of Latvian official institutions. Thus, despite the fatigue, depressed emotional state, and frequently – ruined health, for many soldiers the only way to leave Estonia was to join other Anti-Bolshevik formations and to fight against the Workers' and Peasants' Red Army on other fronts. A part of ideologically-minded officers of the Russian Northwestern Army tried to use its potential in the Civil War in Russia, by forming a new autonomous "White" Army following the example of the Russian Northwestern Army, with the territory of Latvia considered as its potential base and lodgement area. However, despite all hopes, in 1920 the only ally in the anti-Soviet war in the region was Poland that proposed army formation conditions, which "White" officers were forced to accept. These conditions provided enrolment of military personnel in Estonia and Latvia, as well as foresaw further cooperation, not only with the armed forces of Poland, but also with the former Russian revolutionaries. Moreover, even despite the fact that the enrolment mission had been taking place only till the October of 1920 and except for the forces of S. Bulak-Balahovich, no other "White" detachments participated in the Polish-Soviet War (without any influence on the warfare), Moscow diplomacy tried to

use the fact of the activities of the officers of the Russian Northwestern Army in Latvia for the achievement of their political goals. Even though, at that moment, these goals had not been accomplished, Soviet diplomatic service had drawn the features of its foreign policy in the interwar period concerning the newly formed states. Despite the consequences of the political crisis, which affected the high rank officers of the Russian Northwestern Army, some of its former servicemen resided in Latvia, and during the interwar period became actively involved in social, cultural, sport, as well as scientific, political and other spheres of life in the country.